

Helsingforsungdomarnas slang

Slang kan definieras på många olika sätt. Gemensamt för alla definitioner är dock att med slang avses en form av talspråk som är gemensam för en mer eller mindre klart avgränsad grupp. En sådan grupp är t.ex. storstadsungdomen eller varför inte ungdomen i en mindre stad.

I Helsingfors lever slangen i en två- om inte flerspråkig miljö. Slangbrukarna, ungdomen, tar fördomsfritt emot intryck från många olika håll och anpassar dem till en språkform som är den mest föränderliga av talspråkets former. Slangen förändras från dag till dag, men den har också en kärna som lever vidare från årtionde till årtionde.

Några resultat från en slangspråksundersökning i Helsingfors presenteras här av fil. kand. Ilse Cantell, redaktör vid den finsk-svenska ordboken. Samma undersökning är utgångspunkten för den efterföljande artikeln av Leif Nyholm.

Tvåspråkig slang helsingforsisk tradition

Helsingforsslangens kärna har ursprungligen uppstått i en tvåspråkig miljö. I det tvåspråkiga helsingforsiska arbetarsamhället i slutet av 1800-talet var svenskan det dominerande språket. Detta kan beläggas med några siffror: 1870 var 57 % av helsingforsarna svensktalande, 1890 hade andelen minskat något och var då 46 %. År 1950 hade den gått ner till 19 % och 1988 till 8 %.

I 1800-talets Helsingfors vandrade ord och uttryck mellan finskt och svenskt talspråk. Kontakterna över språkgränsen var livliga och det gemensamma ordförrådet hjälpte till att skapa förståelse i kommunikationen.

En del av de gamla slangorden lever fortfarande kvar i helsingforsungdomarnas slang. Ungdomarna har lärt sig dem från sina föräldrar eller i vissa fall från sina mor- eller farföräldrar, det händer faktiskt att

slangord hoppar över en generation. Till dessa gamla slangord hör ord som *kunde* 'pojke' (i finsk slang *kundi*), *gimma* 'flicka' (i finsk slang också *kimma*), *fleda* 'hår', *spåra* och *skuru* 'spårvagn', *maikka* 'lärare', *safka* 'mat', *moka* 'göra bort sig' och *doka* 'dicka alkohol'. Av dessa fick *doka* i denna betydelse t.o.m. tränga undan den betydelse som ordet har i de finlandssvenska dialekterna, nämligen 'lukta'. I stället har *lukta* fått en ny slangmotsvarighet i *döfä*.

Alla dessa ord förekommer också i den finska slangen i Helsingfors. Ordstammen är gemensam, men i de två språken kan ordet förädlas med olika ändelser eller andra ordbildningselement som passar in i respektive språkssystem. Ett exempel på detta är just *kunde* resp. *kundi* samt de två verben *doka* och *moka* som på finska försetts med en finsk infinitivändelse: *dokata* resp. *mokata*.

De äldre slangorden kan förstås också försvinna ur den levande slangen. Slangen är ju föränderlig. I en slangundersökning

som gjordes i Helsingfors för en tid sedan kom det fram att ordet *gem*, som av efterkrigsungdomen från 50-talet till 70-talet användes om fester, nu är helt glömt i den betydelsen. Det har ersatts av andra ord, t.ex. *bailu* i olika former: *bailut*, *bailun*. Båda orden har troligen sitt ursprung i den finska slangen.

Lån i slangen

Då ett språk lånar ord och uttryck från ett annat språk är det långivande språket oftast ett språk som på något sätt har högre status än det låntagande språket. En annan princip i fråga om språkliga lån är den att ord lånas inom sådana områden där det långivande språket talas av föregångarna på detta område. Dessa två principer gäller också då den finlandssvenska slangen lånar ord och uttryck från andra språk. Lånen är både slangord och standardspråkliga ord och uttryck från ett främmande språk.

Som en kuriositet kan här nämnas att finskan är ett sådant högstatusspråk i Leningrad och Tallin. I de två städerna använder ungdomen slangord med finskt ursprung. De har lärt sig dem via finsk TV eller genom sina kontakter med finska turister och orden är slangmotsvarigheter t.ex. för benämningar på olika klädesplagg.

Pojkarna använder finska ord

I Helsingfors beror inte finskans höga status på att språket skulle representera kommersiella värden som är speciellt finska. Majoritetens språk har dock en viss status redan i sig självt. Men orsakerna till att finskan förekommer i slangen ligger inte bara i finskans ställning som majoritetsspråk.

Här blandar pojkarna finska och svenska friskare än flickorna. Pojkarnas umgängeskrets är troligen vidare än flickornas och det hör till ett typiskt pojkaktigt beteende att hävda sig verbalt. Ett exempel på detta är det nu så populära rappin' (rytmiskt tal till musik) som ursprungligen uppstått bland svarta ynglingar i USA. Helsingforspojkar hävdar sig bl.a. genom ett frekvent bruk av finska ord som de lärt sig i umgänget över språkgränsen.

Att använda finska ord är också ett sätt

att protestera mot skolans krav att tala svenska. Pojkarna bryter oftare än flickorna mot normen. De finska slangorden hänförs sig också därför till den manliga rollapparaturen och representerar värden som uppskattas bland pojkarna: *prätikä* 'motorcykel', *kaara* 'bil'.

Finska ord använder pojkarna också gärna om flickor och om olika begrepp på sexuallivets område. En flicka eller flickvän kan kallas för *ämmä*, *muija*, *kimma*, *kimma-kaveri* eller t.o.m. *kimmafreudi*. Bland orden för att ha samlag förekommer bland de frekventaste det finska *panna*, ibland i den modifierade formen *pane*.

Sverigesvenska ord på väg

Sverigesvenska ord har inte förekommit i den helsingforsiska slangen i lika hög grad som de nu förekommer. Det sverigesvenska har inte här på samma sätt som t.ex. i Österbotten representerat värden med hög status. Rent geografiskt ligger Helsingfors också något avsides om man tänker på kontakten med Sverige. Helsingforsregionen har t.ex. först helt nyligen fått en kanal för Sveriges TV.

Men fler ord är på väg. Överraskande nog är det flickorna som oftast introducerar dem. Enligt en uppfattning från seklets början talade flickorna inte slang, nu har de blivit slanginnovatörer! (Se också Leif Nyholms artikel. Där behandlas sverigesvenskans roll som konsoliderande faktor för finlandssvenskan.) De sverigesvenska slangorden sprids via ungdomstidningarna och litteraturen samt via etermedierna. På dessa områden är flickorna flitigare konsumenter än pojkarna. Därför känner de också tidigare än pojkarna till de sverigesvenska uttrycken. I undersökningen som nämnts ovan nämnde de intervjuade flickorna oftare än pojkarna sådana gamla sverigesvenska slangord som *kille*, *kompis* och *plugget*, medan ordet *brud* för 'flicka' och 'flickvän' oftast nämndes av pojkarna. Flickorna föredrog ordet *tjej*, också det ett sverigesvenskt slangord som ursprungligen kommer ur zigenarnas romani. *Morsa* och *farsa* används både hos oss och i Sverige, men uppfattas knappast som sverigesvenska ord utan närmast som allmängods i språkområdets slang.

Genom veckopressen sprids benämningarna på olika klädesplagg. De slangord som helsingforsungdomarna oftast nämner för 'skor' och 'byxor' är *dojor* resp. *brallor*.

Alla dessa är äldre sverigesvenska slangord. Bland de nyare kan nämnas t.ex. *käk* för 'mat', hos oss känt redan på 70-talet, samt *meloner* för 'bröst'. På väg till oss är t.ex. *båge* och *hoj* för 'cykel', *bärs* för 'öl' och *knäpp* för 'dum'. Däremot bildar de helsingforsiska slangbrukarna inte ord på *IQ* i betydelsen 'dum'. Ordet *IQ-fiskpinne* förekommer redan i Haldo Gibsons slangordbok (1969) och i Stockholmsregionen används ordet *IQ:a* i betydelsen 'dricka sprit'.

Den dominerande engelskan?

Från och med andra världskrigets slut har engelskan varit det språk som på de flesta områden varit föregångarnas språk och därför också haft hög status. Detta gäller inte enbart ungdomskulturen och ungdomsspråket. Det gäller också på olika specialområden, tänk bara på de otaliga engelska orden inom reklambranschen och datatekniken!

Såsom Leif Nyholm konstaterar importeras de engelska orden tillsammans med de företeelser de representerar. En av de allra nyaste företeelserna är också styrketräningen. Ordet *bodybuilding* har lånats som sådant. Dessutom kommer verbet *boda* och

substantivet *bodare* med kortstavigt uttal via finskan. Något anpassade till svenskan är *bodybildning* och *bodybildare*.

Inom musiken förekommer ord som *band* och *bänd* 'orkester' (det senare närmast en skrivvariant av det första), ordet *gitarr* kan ibland skrivas *guitar*, något som också visar hur slangorden är ikonaktiga.

Nya ord och uttryck kommer hela tiden. Antingen i engelsk form eller ibland också som s.k. översättningslån, dvs. som lån i vilka det ursprungliga uttrycket översatts element för element. Vad sägs t.ex. om det nyligen hörda *ge mig en paus* (jfr *give me a break*) ung. 'prata inte strunt'?

Skaparglädje i slangen

Ett viktigt drag hos slangen är humorn och den avslappnade stämning som hör ihop med de situationer i vilka slang talas. Därför uppstår inom slangen hela tiden nya ord och uttryck som förutom att de är humoristiska ger uttryck för skaparglädjen hos dem som myntat dem.

Ett antal sådana har uppsamlats i Helsingfors: *lyfta skrot* för 'styrketräna', *sill-burk* för 'buss', *giljotin* för 'spårvagn', *skölja bort skoldamm* och *kokovartalopuudutus* (ung. 'totalbedövning') för 'supa', *gräsklippare* för 'frisör' och *hørselskadare* för den bärbara kassettpelaren med hörlurar, ministereon eller fickspelaren.

Cantell, Ilse — Lehti-Eklund, Hanna — Nyholm, Leif — Salokivi, Jouni: *Helsingforsslang nu. En skolenkät 1988*. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet B:12, 1989.

Distribution: Helsingfors universitet, Yliopistopaino, Berggatan 3 A 1, 00100 Helsingfors, tfn 90 — 701 90 77 / bokhandeln.